

СОЦІАЛЬНЕ ПРАВО ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

УДК:341

МІЖНАРОДНА КЛІМАТИЧНА ПОЛІТИКА ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Яна Павко

*Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
вул. Трьохсвятительська, 4, Київ, Україна, 01601,
e-mail: yanapavko@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2602-9592*

Досліджено особливості реалізації міжнародної кліматичної політики під час російсько-української війни. Визначено місце нашої держави в ній, а також з'ясовано основні проблемні питання в сфері протидії зміні клімату та перспективи їх вирішення. Зазначено, що бойові дії тільки поглиблюють світову кліматичну кризу у зв'язку зі збільшенням викидів парникових газів від застосування різних видів зброї російськими загарбниками.

Україна є активним учасником міжнародної кліматичної політики, яка впевнено рухається євроінтеграційним шляхом та прагне досягти, попри наявні труднощі, кліматичної нейтральності. Звернено увагу на те, що Україна є найбільшою країною у Європі і кліматична нейтральність для Європи неможлива без кліматичної нейтральності для нашої держави. Позбавлення залежності від російського викопного палива – ключ до припинення війни та прискорення переходу держав на відновлювані джерела енергії. Безумовно, не усі держави готові відмовитися від різних видів викопного палива через фінансові та економічні інтереси. Незважаючи на це, все-таки більшість держав світу продовжує ставити перед собою амбітні кліматичні цілі та створювати умови для їх досягнення. Є усі шанси подолати кліматичну кризу, але за наявності політичної волі держав та адекватного розуміння сутності цієї проблеми, від якої залежить теперішнє та майбутнє людства. Прийняття державами Пакту кліматичної солідарності може сприяти звільненню держав від вугільної та газової залежності, а також ефективному переходу на відновлювані джерела енергії.

Ключові слова: викиди парникових газів, викопне паливо, «зелена» трансформація, зміна клімату, Європейський зелений курс, кліматична криза, Паризька угода.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2023.77.213>

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення російської федерації (рф) на територію України в лютому 2022 року суттєво вплинуло на формування та реалізацію міжнародної кліматичної політики загалом. Сьогодні зміна клімату є однією з основних глобальних загроз людства, про що зазначено у звіті Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у цьому році [5]. Російсько-українська війна не тільки знищує довкілля, а й наносить шкоду клімату планети. Бойові дії поглиблюють світову кліматичну кризу у зв'язку зі збільшенням викидів парникових газів від застосування різних видів зброї російськими загарбниками. Війна не лише порушує забезпечення продовольчої безпеки, а й несе економічні та екологічні наслідки для всіх країн світу [7, с. 175]. За останніми підрахунками Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, загальна сума

збитків, завданих навколишньому середовищу через збройну агресію РФ проти нашої держави, становить 57 мільярдів доларів [26]. Саме тоді, як міжнародне співтовариство закликає країни скоротити обсяг викидів парникових газів з метою обмеження середньої глобальної температури до 1,5°C відповідно до Паризької угоди 2015 року, російсько-українська війна тільки ускладнює досягнення ними своїх цілей у сфері боротьби зі зміною клімату.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Сьогодні відсутні наукові праці, присвячені міжнародно-правовим питанням протидії зміні клімату в умовах збройної агресії РФ проти України. Окремі аспекти цієї проблематики опосередковано відображено в наукових публікаціях таких дослідників, як В. Гуцалюк, К. Козмуляк, М. Медведєва, В. Непийвода, І. Непийвода, Я. Павко, Т. Ямненко та ін.

Мета цієї статті полягає у дослідженні особливостей реалізації міжнародної кліматичної політики під час російсько-української війни, визначенню місця нашої держави в ній, а також з'ясування основних викликів в сфері протидії зміні клімату та перспектив їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що Україна перебуває у стані війни з РФ, питання щодо збереження довкілля та протидії кліматичним змінам не втрачають своєї актуальності. Це підтверджує низка міжнародних заходів, на яких боротьба зі зміною клімату стала однією із важливих тем для обговорення, а надто в контексті збройної агресії РФ проти нашої держави. Російсько-українська війна нанесла колосальну шкоду довкіллю, на відновлення якого мають піти десятиліття. Варто пам'ятати, що забруднення повітря немає кордонів і стосується усіх держав без винятку, які повинні вчасно реагувати та об'єднувати зусилля для вирішення глобальної проблеми людства. Для контролю викидів парникових газів було запроваджено Індекс ефективності змін клімату. Завдяки ньому здійснюється аналіз діяльності держав щодо пом'якшення наслідків кліматичних змін. Останні статистичні дані засвідчують, що ситуація з викидами в умовах війни є малорадісною [29, с. 36–37]. Безумовно, держава-агресор має відповісти за усі протиправні дії проти довкілля, що спричиняють кліматичні зміни, змінюють екосистеми та ставлять під загрозу життя нинішніх і майбутніх поколінь.

Ще на початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України в березні 2022 року Генеральний секретар ООН А. Гутерреш зазначив, що війна РФ проти України може зірвати досягнення цілей з уповільнення зміни клімату. Її наслідки створюють ризик зриву світових ринків продовольства та енергетики й матимуть значний вплив на вирішення проблеми зміни клімату. Генеральний секретар ООН закликав держави пришвидшити процес відмови від вугілля та всіх видів викопного палива. На його думку, короткострокові заходи сприятимуть довгостроковій залежності від цих корисних копалин і зведуть нанівець усі можливості з обмеження зростання температури на 1,5° С до 2100 року [15]. Крім того, перешкодою на шляху реалізації заходів з протидії кліматичних змін є корупція, про яку чомусь не згадується в міжнародно-правових актах [14, с. 131]. Варто нагадати, що міжнародно-правовий режим охорони клімату визначається Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату 1992 року (РКЗК) та Паризькою угодою 2015 року, яка замінила з 2020 року Кіотський протокол 1997 року до вищевказаної конвенції. Паризька угода 2015 року – основний міжнародний договір, спрямований на стримування глобального потепління в сучасних умовах. Попри російсько-українську війну, наша держава не відступає від заявлених кліматичних цілей і намагається виконувати усі свої міжнародні зобов'язання за цією угодою. До того ж 23 червня 2022 року Україна нарешті отримала омріяний статус кандидата на

членство в Європейському Союзі (ЄС). З метою її поступової інтеграції до ЄС Україна повинна виконати низку вимог і у сфері протидії зміні клімату за Угодою про асоціацію з ЄС 2014 року та в рамках Європейського зеленого курсу (ЄЗК). Зокрема, першочергове завдання для нашої держави полягає у гармонізації її кліматичного законодавства з правом ЄС. ЄЗК для України є не лише екологічною ініціативою, а й фундаментальним підходом, який визначає головний напрям реформ на десятиліття. Досягненням України під час війни можна вважати і її приєднання до Програми ЄС «LIFE». Так, 24 червня 2022 року підписано Угоду між Україною та ЄС про участь України в Програмі ЄС LIFE – Програмі дій з довкілля та клімату. Ця програма забезпечує підтримку державним органам, неурядовим організаціям і приватним суб'єктам у поступовому переході до енергоефективної, відновлюваної, кліматично нейтральної та сталої економіки [24]. Загалом, активізація взаємин між Україною та ЄС у сфері зміни клімату відбувається у межах Східного партнерства та шляхом об'єднання зусиль заради спільних завдань: для досягнення кліматично нейтрального статусу Європи та виконання Україною Угоди про асоціацію та Паризької угоди в найближчі терміни [2, с. 45].

Починаючи від лютого 2022 року, було проведено чимало заходів на міжнародному рівні, організованих для надання підтримки нашій державі в боротьбі з державою-агресором. Поряд з питаннями щодо війни міжнародне співтовариство дискутувало стосовно стримування середньої глобальної температури відповідно до Паризької угоди, досягнення державами їх кліматичних цілей, механізмів адаптації до змін клімату, термінової відмови від викопного палива, «зеленої» трансформації держав, необхідності збільшення фінансування заходів з боротьби зі зміною клімату для країн, що розвиваються.

У вересні цього року Україна брала участь в Африканському кліматичному саміті, який є важливим кроком у напрямі посилення дій держав Африки щодо зміни клімату. Він ще раз підтвердив, що проблема зміни клімату має глобальний характер. На цьому міжнародному заході держави обговорили перспективи досягнення кліматичної справедливості, запровадження універсальної системи торгівлі викидами парникових газів, яка дозволила б продавати свої викиди країнам, які не можуть їх скоротити, а також створення фонду для адаптації до змін клімату [25]. Необхідно розуміти, що не усі держави готові відмовитися від використання викопного палива, обґрунтовуючи таку залежність від нього високим рівнем свого економічного зростання. Безперечно, це стосується і російської нафти та газу. Для України головними питаннями на саміті були наступні: вплив бойових дій на кліматичні зміни, оскільки в результаті застосування російської техніки утворилося близько 120 млн тонн діоксиду вуглецю, що створюють додаткове навантаження на кліматичну систему; забезпечення продовольчої безпеки, так як було втрачено 1,5 млн тонн зерна, які могли б прогодувати великі африканські держави; переорієнтація держав (замість вкладення великих коштів у заходи з досягнення кліматичної нейтральності, виділення коштів на воєнні потреби). З погляду Міністра захисту довкілля та природних ресурсів України Р. Стрільця, через російсько-українську війну наша держава має такі спільні з Африкою проблеми, як: знищення лісів та біорізноманіття; опустелювання; нестача води. Держави-учасниці саміту обмінювалися досвідом, який буде особливо корисним для України в контексті її повоєнного зеленого відновлення. За час проведення Африканського кліматичного саміту Україна провела понад 10 двосторонніх зустрічей з делегатами з різних країн і континентів та запросила їх до участі у «Формулі миру» Президента України В. Зеленського [18].

У липні 2023 року відбулася Кліматична конференція ОБСЄ, до якої приєдналася й Україна. На ній держави-учасниці обговорили вплив збройної агресії рф проти України на кліматичну безпеку у світі та перспективи впровадження екологічних євроінтеграційних реформ. Р. Стрільцю вдалося зустрітися на конференції з послом Канади з питань зміни клімату К. Стюарт і домовитися про співпрацю у сфері протидії кліматичним змінам. Під час розмови з ним міністр захисту довкілля та природних ресурсів України звернув особливу увагу на потреби поглиблювати спільну роботу у Парасольковій групі в рамках щорічного Кліматичного саміту ООН [22]. До того ж Р. Стрільць провів зустріч зі Спеціальним посланником Президента США з питань клімату Д. Керрі. Предметом їхньої розмови були співробітництво на підставі статті 6 Паризької угоди 2015 року, притягнення рф до міжнародної відповідальності за екоцид та забезпечення відшкодування завданої шкоди довкіллю, а також підготовка до 28-ї Кліматичної конференції ООН. На думку Д. Керрі, рф має відповісти повною мірою за вчинення злочинів проти довкілля в Україні, а відшкодовані кошти державою-агресором мають бути спрямовані на досягнення прогресу нашої держави в кліматичній політиці. Він висловив підтримку щодо відкриття в Україні Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду та прийняття Київського протоколу до Женевських конвенцій 1949 року для визнання екоциду міжнародним злочином [12].

Під час цьогорічної червневої Боннської кліматичної конференції представники від України брали участь у Діалозі про океан та зміну клімату. Загалом, дискусія на конференції розгорталася навколо таких питань, як: скорочення викидів парникових газів та фінансування кліматичних дій. Держави не змогли домовитися щодо фінансування кліматичних проєктів для країн, що розвиваються. Проблема полягає у тому, що провідні держави світу не бажають фінансувати країни, що розвиваються, які не мають достатньо коштів для виконання своїх Національно-визначених внесків і Національних планів з адаптації до зміни клімату відповідно до міжнародних зобов'язань за Паризькою угодою та Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату [11]. Українська делегація повідомила міжнародну спільноту про наслідки навколишнього середовища від підриву греблі Каховської ГЕС російськими військовими. Завдяки її роботі відтепер звіти Секретаріату Рамкової конвенції ООН про зміну клімату будуть містити примітку про тимчасову окупацію територій Криму, Донецької та Луганської областей. Також Україною було презентовано звіт «Шкода клімату від війни росії в Україні», який відображає реальний обсяг викидів парникових газів за час російсько-української війни [1].

У кінці червня цього року пройшов і Паризький фінансовий саміт, про проведення якого оголосив президент Франції Е. Макрон на 49-му саміті «Великої сімки». Він був присвячений збільшенню кризового фінансування для країн з низьким рівнем доходу, реформуванню повоєнних фінансових систем та знаходженню коштів для боротьби зі зміною клімату [27]. З погляду його учасників, міжнародна фінансова система має бути адаптована до реалій сьогодення. Більшість інвестицій варто вкладати в економіку країн, що розвиваються, щоб допомогти їм подолати бідність та протидіяти кліматичним змінам. Зокрема, держави на Паризькому саміті дійшли спільного консенсусу стосовно необхідності реформування міжнародних фінансових інститутів, але, на жаль, не прийняли жодних зобов'язальних рішень [31].

З 19 по 21 травня 2023 року в м. Хіросіма (Японія) проходив 49-й саміт «Великої сімки» (G7), який об'єднав провідні держави світу (Великобританія, Німеччина, Італія, Канада, Франція, Японія і США) та ЄС. Він був організований з метою підтримки міжнародного миру та безпеки в сучасному світі. Незважаючи на те, що увага країн на ньому була прикута до війни рф проти України, боротьба зі зміною клімату стала одним із головних питань на порядку денному.

Доцільно наголосити, що результатом саміту держав G7 стало підписання підсумкового документа – комюніке, окремих розділ якого стосується протидії зміні клімату. У ньому зазначено про те, що війна РФ проти України впливає на енергетичні ринки та ланцюги постачання в усьому світі. Основна мета щодо досягнення державами нульового рівня викидів парникових газів не пізніше 2050 року залишається незмінною. Вони наголошують на зростаючій необхідності скорочення глобальних викидів парникових газів приблизно на 43 % до 2030 року та на 60 % до 2035 року, порівняно з рівнем 2019 року. Держави підтверджують свої зобов'язання стосовно впровадження внутрішніх заходів зі зниження викидів парникових газів для досягнення цілей їх Національно-визначених внесків. Окрім того, вони виступають за колективне скорочення глобальних антропогенних викидів метану щонайменше на 30% нижче рівня 2020 року до 2030 року (п. 18) [32, р. 8–9]. У документі приділено увагу важливості здійснення «зеленої» трансформації та переходу на чисту енергію. Держави G7 будуть співпрацювати з країнами, що розвиваються, та країнами з перехідною економікою для прискорення скорочення викидів шляхом підтримки їхнього переходу до кліматично стійкої, циркулярної та природоорієнтованої економіки, а також до економіки з нульовим рівнем викидів парникових газів (п. 19) [13, р. 9–10]. Визнаючи вирішальну роль G7 та провідну роль розвинених країн-учасниць у мобілізації кліматичного фінансування, усім державам і зацікавленим сторонам, які мають можливості, але ще не є серед найбільш постачальників міжнародного кліматичного фінансування, доцільно було б зробити свій внесок у глобальні зусилля в цьому напрямі (п. 20) [13, р. 11–12]. Учасники саміту сподіваються на надходження більших коштів до Зеленого кліматичного фонду для спільної протидії кліматичним змінам та забезпечення повноцінної «зеленої» трансформації економіки у світі [32, р. 12].

Нагадаємо, що в грудні 2022 року держави G7 вирішили заснувати Міжнародний кліматичний клуб, який сприятиме швидкій та амбітній реалізації положень Паризької угоди. Його діяльність має бути спрямована на об'єднання держав з метою досягнення кліматичної нейтральності [30].

Доцільно звернути увагу на те, що 29 березня цього року Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію, в якій доручила Міжнародному суду ООН надавати державам консультації щодо їх відповідальності за скорочення викидів парникових газів та юридичних наслідків бездіяльності. Попри те, що консультативні висновки Міжнародного суду ООН не є юридично обов'язковими документами, вони суттєво впливають на розвиток міжнародного права та мають політичну вагу. Вони допоможуть Генеральній Асамблеї ООН вживати більш рішучих кроків для протидії кліматичним змінам [10]. До речі, вперше в цьому році Європейський суд з прав людини розглядатиме «кліматичні справи» проти урядів Швейцарії та Франції [4].

Подоланню глобальних світових криз, включаючи російсько-українську війну та зміну клімату, був присвячений і Всесвітній економічний форум, який проходив з 16 по 20 січня цього року м. Давос (Швейцарія). Здобутком Давоського форуму стало створення потужної коаліції міністрів торгівлі з питань клімату за участю й України. Вона займатиметься пошуком рішень, яким чином торгівля сприятиме запобіганню зміні клімату без застосування протекціоністської політики [28]. Ще одним із досягнень учасників форуму можна вважати ухвалення спільної заяви міністрів культури та голів делегацій держав-членів і держав-спостерігачів Ради Європи стосовно їх готовності брати участь у відбудові України. У ній міжнародне співтовариство закликають об'єднувати свої зусилля та співпрацювати з

українською владою для того, щоб допомогти відбудувати нашу державу відповідно до «Принципів Лугано» та високоякісних цінностей *Baukultur* та її системи якості, а також забезпечити максимальне використання місцевих матеріальних ресурсів у відновленні країни з метою підтримки економіки та досягнення кліматичної нейтральності [20].

Під час свого виступу на цьому міжнародному заході Президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн підтвердила наміри ЄС з розробки нового закону про промисловість з нульовими викидами згідно з Європейським зеленим курсом (ЄЗК). З її погляду, Європа має перетворитися на дім для «зелених» технологій і промислових інновацій на шляху до кліматичної нейтральності. Прийняття такого закону вплине на розвиток торгівлі чистими технологіями та низьковуглецевою продукцією і в державах-членах ЄС, і за їх межами [3].

У листопаді минулого року в м. Шарм-ель-Шейх (Єгипет) відбулася щорічна Кліматична конференція ООН–СОР27, участь у якій брала і Україна в статусі держави, яка перебуває у війні з рф. Переговори на цій конференції тривали понад запланований термін, що було обумовлено складністю у досягненні консенсусу щодо прийняття рішень. Уперше наша держава мала свій окремий павільйон та представила захід під назвою «Вплив на зміну клімату: Крим, корінні народи і міжнародні злочини», організований Кримськотатарським Ресурсним Центром (КРЦ) спільно з Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України. Зокрема, жвава дискусія у павільйоні здійснювалася з наступних питань: вплив російської окупації Криму та збройної агресії рф загалом на зміну клімату; завдана шкода екосистемам Автономної Республіки Крим (АРК) у результаті її мілітаризації; порушення рф положень Декларації ООН про права корінних народів 2007 року та Конвенції ООН про охорону біологічного різноманіття 1992 року; виключення АРК з міжнародних природоохоронних програм; міжнародна відповідальність рф за вчинення екоциду в АРК [21].

У зв'язку з російсько-українською війною постало питання щодо перспектив досягнення Україною кліматичної нейтральності до 2050 року. Це, є можливим, але завдяки розвитку національних цілей стосовно скорочення викидів відповідно до європейських стандартів. Війна негативно впливає на енергетичну безпеку в усьому світі. Україна є найбільшою країною у Європі і кліматична нейтральність для Європи неможлива без кліматичної нейтральності для нашої держави. Основним закликком на СОР27 було припинення інвестування у вичопне паливо рф та відмова від нього загалом. Позбавлення залежності від російського вичопного палива – ключ до припинення війни та прискорення переходу держав на відновлювані джерела енергії [17, с. 237; 23].

На СОР27 міністр захисту довкілля та природних ресурсів України Р. Стрілець оголосив про ініціативу української влади створити глобальну платформу для дослідження кліматичних та екологічних збитків від воєнних дій. До того ж він зауважив, що місія України на СОР27 полягає у донесенні світові меседжу про відданість нашої держави кліматичним цілям, прагнення до розвитку та глобальні наслідки вчинення кліматичних злочинів рф [17, с. 237; 23]. Масштаби шкоди довкіллю, спричиненої агресією росії проти України, настільки значні, що це вплине на реалізацію старих та розробку нових ініціатив з ухвалення спеціальної міжнародної угоди про захист навколишнього середовища під час війни. За її допомогою руйнування довкілля може бути визнане як окремий міжнародний злочин, що вчиняється і в період збройного конфлікту, і в мирний час [8, с. 109]. Через впровадження механізму відшкодування збитків, завданих збройною

агресією РФ проти України, отримані кошти можна буде направити на розвиток кліматичної політики нашої держави.

З палкою промовою виступив на саміті і Президент України В. Зеленський. Він зазначив, що міжнародне співтовариство має сприймати кліматичний порядок денний серйозно, адже його ігнорування є катастрофічною помилкою. Президент України наголосив, що не може бути ефективною кліматичної політики без миру на Землі. Росія повинна заткнути свої гармати й сховати свої ракети, щоб світ міг нарешті почути, що ми всі разом справді можемо зробити для порятунку від кліматичної катастрофи. Він закликав держави підтримати створення глобальної платформи для оцінки збитків, завданих клімату та навколишньому середовищу внаслідок воєнних дій [13].

Неможливо не нагадати, що на COP27 Генеральний секретар ООН А. Гутерреш висунув ідею стосовно укладення міжнародним співтовариством нової угоди – Пакту кліматичної солідарності. З його погляду, цей документ повинен закріпити положення про припинення залежності від викопного палива та відмову від будівництва нових вугільних електростанцій, а надто про поетапну відмову від вугілля в країнах ОЕСР до 2030 року та у всіх інших країнах до 2040 року [16]. Завдяки цьому міжнародно-правовому акту країни, що розвиваються, змогли б отримувати фінансову та технічну допомогу від розвинутих країн і міжнародних фінансових інститутів, щоб прискорити їх перехід на відновлювані джерела енергії.

Досягненням конференції стало узгодження механізму створення фонду в 2023 році стосовно компенсації збитків, спричинених кліматичними змінами, для особливо вразливих країн, погодження прийняття програми з підвищення амбіцій зі скорочення викидів парникових газів до 2026 року, а також визначення перспектив затвердження глобальної цілі з адаптації до зміни клімату на COP28 [6].

Незважаючи на позитивні кроки, варто звернути увагу і на проблемні аспекти COP27. Так, держави не змогли включити у підсумкове рішення текст про відмову або скорочення використання використання викопного палива загалом. На цьому наполягали Індія, ЄС та інші країни, а проти виступили росія, Іран та Саудівська Аравія. Держави, попри війну в Україні, не готові відмовитися від нафти та газу і підтримати ініціативу щодо укладення Договору про нерозповсюдження викопного палива. Тувалу на COP27 є першою країною, яка приєдналася до цієї ініціативи [19].

До речі, COP27 було оголошено про створення Кліматичного офісу в Україні в межах проекту міжнародної технічної допомоги BMWK/ЄС «Розбудова спроможності задля кліматичних дій». Проект фінансуватиметься ЄС разом із Міжнародною кліматичною ініціативою Федерального міністерства економіки та захисту клімату Німеччини. Кліматичний офіс надаватиме допомогу нашій державі в досягненні її кліматичних цілей. Він сприятиме декарбонізації економіки та формуванню особливих підходів до кліматичного фінансування в Україні [9].

Висновки. Так, російсько-українська війна повністю змінила геополітичну ситуацію у світі й вплинула на формування та реалізацію міжнародної кліматичної політики, активним учасником якої є Україна. З одного боку, повномасштабне вторгнення РФ на територію нашої держави призвело до жахливих наслідків для довкілля, які тільки поглиблюють кліматичну кризу ще більше, а з іншого – стало поштовхом для закінчення «ери викопного палива» та переходом на відновлювані джерела енергії. РФ вважала, що зможе за допомогою залежності від російської нафти та газу розділити світ, перешкодивши наданню допомоги Україні, але реальність виявилася іншою. Своїми діями держава-агресор змушує світових лідерів робити вибір, який колись вважався неможливим. Вони мають розуміти, що

відмова від російської нафти та газу сприятиме закінченню війни, оскільки це своєрідне знищення основного джерела її фінансування. Це один із кроків на шляху перемоги над РФ. Безумовно, не усі держави готові відмовитися від різних видів викопного палива через фінансові та економічні інтереси. Замість цього вони шукають нові джерела його отримання. Досягнути консенсусу щодо втілення у життя важливих кліматичних заходів відповідно до взятих на себе державами міжнародних зобов'язань стає з кожним роком усе складніше. Не усі країни готові робити свій внесок у добру справу та фінансувати великі проекти з подолання наслідків кліматичних змін. Кліматична справедливість виступає як уявне поняття. Незважаючи на це, все-таки більшість держав світу продовжують ставити перед собою амбітні кліматичні цілі та створювати умови для їх досягнення. Ми маємо усі шанси подолати кліматичну кризу, але за наявності політичної волі держав та адекватного розуміння сутності цієї проблеми, від якої залежить теперішнє та майбутнє людства. Прийняття державами Пакту кліматичної солідарності може сприяти звільненню держав від вугільної та газової залежності, а також їх ефективному переходу на відновлювані джерела енергії.

Наша держава посідає чільне місце в міжнародній кліматичній політиці. Попри усі негативні наслідки від російського повномасштабного вторгнення, вона рухається тільки вперед і не збирається відступати від намічених планів, а надто у сфері протидії зміні клімату. Україна продовжує рухатися Європейським зеленим курсом, поступово інтегруючи еколого-кліматичну складову до всіх галузей економіки, та працювати з міжнародними партнерами над планом повоєнного відновлення нашої держави на засадах енергетичної незалежності, кліматичної безпеки та сталого розвитку, а також притягненням РФ до міжнародної відповідальності за злочин екоциду.

Список використаних джерел

1. Важливі рішення для України на Боннській конференції зі зміни клімату. 20.06.2023. URL: <https://mepr.gov.ua/vazhlyvi-rishennya-dlya-ukrayiny-na-bonnskij-konferentsiyi-ziminy-klimatu/#> (дата звернення: 09.10.2023).
2. Гуцалюк В. Особливості застосування нормативної сили ЄС для утвердження кліматичних цінностей в Україні. *Copernicus Political and Legal Studies*. 2022. Volume 1. Issue 1. С. 38–47.
3. ЄС готує новий закон щодо промисловості без викидів. 19.01.2023. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/ies-gotuie-novij-zakon-shhodo-promislovosti-bez-vikidiv/> (дата звернення: 14.10.2023).
4. ЄСПЛ розглядатиме «кліматичні» справи проти урядів Франції та Швейцарії. 29.03.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3689045-espl-rozgladitime-klimaticni-spravi-proti-uradiv-francii-ta-svejcarii.html> (дата звернення: 11.10.2023).
5. Зміна клімату 2023: збільшення викидів внаслідок війни та прогнози. 03.01.2023. URL: <https://www.if.gov.ua/news/zmina-klimatu-2023-zbilshennia-vykydiv-vnaslidok-viiny-ta-prohnozu> (дата звернення: 08.08.2023).
6. Кліматичний саміт COP27 завершився домовленістю про створення фонду з фінансування втрат та збитків від зміни клімату. 22.11.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/klimatichnij-samit-sor27-zavershivsya-domovlenistyu-pro-stvorennia-fondu-z-finansuvannya-vtrat-ta-zbitkiv-vid-zmini-klimatu> (дата звернення: 14.10.2023).
7. Козмуляк К. А. Правове регулювання охорони довкілля під час збройних конфліктів на прикладі України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 73. Ч. I. С. 174–180.

8. Медведєва М. О. Збройна агресія росії та шкода довкіллю України. *Український часопис міжнародного права*. 2022. № 3. С. 106–109.
9. Міндовкілля та Представництво ЄС в Україні обговорили подальші кроки для створення Кліматичного офісу. 24.03.2023. URL: <https://mepr.gov.ua/mindovkillya-ta-predstavnytstvo-yes-v-ukrayini-obgovoryly-podalshi-kroky-dlya-stvorennya-klimatichnogo-ofisu/> (дата звернення: 14.10.2023).
10. Міжнародному суду ООН доручили роз'яснити державам їхні зобов'язання щодо змін клімату. 29.03.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3689147-miznarodnomu-sudu-on-dorucili-rozasniti-derzavam-ihni-zobovazanna-sodo-zmin-klimatu.html> (дата звернення: 11.10.2023).
11. Напередодні COP28: інсайти з конференції у Бонні. 07.08.2023. URL: <https://ucn.org.ua/?p=9158> (дата звернення: 09.10.2023).
12. На полях Кліматичної конференції ОБСЄ Руслан Стрілець провів зустріч зі Спеціальним посланником Президента США з питань клімату Джоном Керрі. 08.07.2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/na-poliakh-klimatichnoi-konferentsii-obsie-ruslan-strilets-proviv-zustrich-zi-spetsialnym-poslannykom-prezydenta-ssha-z-pytan-klimatu-dzhonom-kerri> (дата звернення: 09.10.2023).
13. Не може бути ефективної кліматичної політики без миру на Землі – звернення Президента України до учасників 27-ї Конференції ООН зі зміни клімату в Шарм-ель-Шейху. 08.11.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ne-mozhe-buti-efektivnoyi-klimatichnoyi-politiki-bez-miru-na-78993> (дата звернення: 14.10.2023).
14. Непийвода І., Непийвода В. Корупційні ризики як завада для міжнародно-правового режиму зміни клімату. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридичні науки*. 2022. Вип. 74. С. 130–138.
15. ООН: війна в Україні може зірвати плани подолання зміни клімату. 21.03.2022. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/zminy-klimatu-vijna-onn/6494393.html> (дата звернення: 26.09.2023).
16. ООН пропонує укласти Пакт кліматичної солідарності. 14.11.2022. URL: <https://responsiblefuture.com.ua/oon-proponuye-uklasti-pakt-klimatichnoyi-solidarnosti/> (дата звернення: 14.10.2023).
17. Павко Я. А. Роль Організації Об'єднаних Націй у міжнародно-правовій охороні клімату. *Київський часопис права*. 2023. № 4. С. 232–239.
18. Понад десять двосторонніх зустрічей: делегація на чолі з Міністром Русланом Стрільцем здійснила робочий візит у Найробі, Кенія. 08.09.2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ponad-desiat-dvostoronnikh-zustrichei-delehatsiia-na-choli-z-ministrom-ruslanom-striltsem-zdiisnyla-robochy-vizyt-u-nairobi-keniia> (дата звернення: 09.10.2023).
19. COP27: крок уперед чи два назад? 24.11.2022. URL: <https://ua.boell.org/uk/2022/11/24/sor-27-krok-upered-chy-dva-nazad> (дата звернення: 14.10.2023).
20. У Давосі ухвалили спільну заяву по Україні. 16.01.2023. URL: <https://mkip.gov.ua/news/-8447.html> (дата звернення: 14.10.2023).
21. У Єгипті розповіли про проблеми впливу російської окупації Криму на зміну клімату. 19.11.2023. URL: <https://ctrcenter.org/uk/8141-u-yegipti-rozpovili-pro-problemi-vplivu-rosijskoyi-okupaciyi-krimu-na-zminu-klimatu> (дата звернення: 14.10.2023).
22. Україна долучилась до Кліматичної конференції ОБСЄ. 10.07.2023. URL: <https://eco-rayon.in.ua/news/615396-ukraina-doluchilas-do-klimatichnoi-konferentsii-obse> (дата звернення: 09.10.2023).
23. Україна на COP27: щоденник подій по днях. 18.11.2022. URL: <https://ucn.org.ua/?p=8824> (дата звернення: 14.10.2023).

24. Україна приєдналася до європейської програми «LIFE» для клімату та довкілля. 24.06.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-priyednalasya-do-yevropejskoyi-programi-life-dlya-klimatu-ta-dovkillya> (дата звернення: 14.10.2023).
25. У Найробі (Кенія) розпочався перший Африканський кліматичний саміт, на якому країни континенту обговорюють спільні дії щодо зміни клімату. 07.09.2023. URL: <https://life.karpat.in.ua/?p=160676&lang=uk> (дата звернення: 08.10.2023).
26. Унаслідок війни збитки довкіллю України сягнули \$57 мільярдів. 19.09.2023. URL: <https://rubryka.com/2023/09/19/unaslidok-vijny-zbytky-dovkillyu-ukrayiny-syagnuly-57-milyardiv/> (дата звернення: 24.09.2023).
27. У Парижі сьогодні відбудеться фінансовий саміт за участі африканських лідерів, китайського прем'єра та президента Бразилії. 22.06.2023. URL: https://lb.ua/world/2023/-06/22/561690_parizhi_sogodni_vidbudetsya.html (дата звернення: 26.09.2023).
28. Юлія Свириденко у Давосі: Україна приєдналась до коаліції торгових міністрів щодо клімату. 20.01.2023. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=3a9382db-636d-45b2-ad2c-b4a7170a1219&title=YUliiaSviridenkoUDavosi-UkrainaPridnalasDoKoalitsiiTorgovikhMinistrivSchodoKlimatu> (дата звернення: 14.10.2023).
29. Ямненко Т. М., Григорович В. М. Стратегічні дії Європейського Союзу щодо зміни клімату: інтеграційні перспективи України. *Юридичний вісник*. 2022. № 4. С. 36–42.
30. G7 засновує Кліматичний клуб. 12.12.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/-3632861-g7-zasnovue-klimaticnij-klub.html> (дата звернення: 11.10.2023).
31. Global climate summit in Paris fails to agree ambitious plans. 23.06.2023. URL: <https://www.euronews.com/2023/06/23/global-climate-summit-in-paris-fails-to-agree-ambitious-plans> (date of access: 21.08.2023).
32. G7 Hiroshima Leaders' Communiqué. May 20, 2023. 40 p. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/64497/g7-2023-hiroshima-leaders-communicu%C3%A9.pdf> (date of access: 10.10.2023).

References

1. Vazhlyvi rishennia dlia Ukrainy na Bonns'kij konferentsii zi zminy klimatu. 20.06.2023. Retrieved from <https://mepr.gov.ua/vazhlyvi-rishennya-dlya-ukrayiny-na-bonnskij-konferentsiyi-zi-zminy-klimatu/#> (data zvernennia: 09.10.2023).
2. Hutsaliuk, V. (2022). Osoblyvosti zastosuvannya normatyvnoi syly YeS dlia utverdzhennia klimatychnykh tsinnostej v Ukraini. *Copernicus Political and Legal Studies*, 1, 1, 38–47.
3. YeS hotuie novyj zakon schodo promyslovosti bez vykydiv. 19.01.2023. Retrieved from <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/ies-gotuie-novij-zakon-shhodo-promislovosti-bez-vikidiv/> (data zvernennia: 14.10.2023).
4. YeSPL rozghliadatyme «klimatychni» spravy proty uradiiv Frantsii ta Shvejtsarii. 29.03.2023. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3689045-espl-rozgladatime-klimaticni-spravi-proti-uradiiv-francii-ta-svejtsarii.html> (data zvernennia: 11.10.2023).
5. Zmina klimatu 2023: zbil'shennia vykydiv vnaslidok vijny ta prohnozy. 03.01.2023. Retrieved from <https://www.if.gov.ua/news/zmina-klimatu-2023-zbilshennia-vykydiv-vnaslidok-viiny-ta-prohnozy> (data zvernennia: 08.08.2023).
6. Klimatychnyj samit SOR27 zavershyvsia domovlenistiu pro stvorennia fondu z finansuvannia vtrat ta zbytkiv vid zminy klimatu. 22.11.2022. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/klimatichnij-samit-sor27-zavershivsya-domovlenistyu-pro-stvorennia-fondu-z-finansuvannya-vtrat-ta-zbitkiv-vid-zmini-klimatu> (data zvernennia: 14.10.2023).

7. Kozmuliak, K. A. (2022). Pravove rehuliuвання okhorony dovkillia pid chas zbrojnykh konfliktiv na prykladi Ukrainy. *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho Natsional'noho Universytetu. Serii: Pravo*, 73, 1, 174–180.
8. Medviedieva, M. O (2022). Zbrojna ahresiiia rosii ta shkada dovkilliu Ukrainy. *Ukrains'kyj chasopys mizhnarodnoho prava*, 3, 106–109.
9. Mindovkillia ta Predstavnytstvo YeS v Ukraini obhovoryly podal'shi kroky dlia stvorennia Klimatychnoho ofisu. 24.03.2023. Retrieved from <https://mepr.gov.ua/mindovkillia-ta-predstavnytstvo-yes-v-ukrayini-obgovoryly-podalshi-kroky-dlya-stvorennia-klimatychnoho-ofisu/> (data zvernennia: 14.10.2023).
10. Mizhnarodnomu sudu OON doruchyly roz'iasnyty derzhavam ikhni zobov'iazannia schodo zmin klimatu. 29.03.2023. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3689147-mizhnarodnomu-sudu-oon-dorucili-rozasniti-derzavam-ihni-zobovazanna-sodo-zmin-klimatu.html> (data zvernennia: 11.10.2023).
11. Naperedodni COP28: insajty z konferentsii u Bonni. 07.08.2023. Retrieved from <https://ucn.org.ua/?p=9158> (data zvernennia: 09.10.2023).
12. Na poliakh Klimatychnoi konferentsii OBSYe Ruslan Strilets' proviv zustrich zi Spetsial'nym poslannykom Prezydenta SShA z pytan' klimatu Dzonom Kerri. 08.07.2023. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/na-poliakh-klimatychnoi-konferentsii-obsie-ruslan-strilets-proviv-zustrich-zi-spetsialnym-poslannykom-prezydenta-ssha-z-pytan-klimatu-dzonom-kerri> (data zvernennia: 09.10.2023).
13. Ne mozhe buty efektyvnoi klimatychnoi polityky bez myru na Zemli – zvernennia Prezydenta Ukrainy do uchasykiv 27-i Konferentsii OON zi zminy klimatu v Sharm-el-Shejkhu. 08.11.2022. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/news/ne-mozhe-buti-efektivnoyi-klimatichnoyi-politiki-bez-miru-na-78993> (data zvernennia: 14.10.2023).
14. Nepyjvoda, I., Nepyjvoda, V. (2022). Koruptsijni ryzyky iak zavada dlia mizhnarodno-pravovoho rezhymu zminy klimatu. *Visnyk Lviv'skoho universytetu. Serii: Yurydychni nauky*, 74, 130–138.
15. OON: vijna v Ukraini mozhe zirvaty plany podolannia zminy klimatu. 21.03.2022. Retrieved from <https://ukrainian.voanews.com/a/zminy-klimatu-vijna-oon/6494393.html> (data zvernennia: 26.09.2023).
16. OON proponuie uklasty Pakt klimatychnoi solidarnosti. 14.11.2022. Retrieved from <https://responsiblefuture.com.ua/oon-proponuye-uklasti-pakt-klimatichnoyi-solidarnosti/> (data zvernennia: 14.10.2023).
17. Pavko, Ya. A. (2023). Rol' Orhanizatsii Ob'iednanykh natsij u mizhnarodno-pravovij okhoroni klimatu. *Kyivs'kyj chasopys prava*, 4, 232–239.
18. Ponad desiat' dvostoronnikh zustrichej: delehatsiia na choli z Ministrom Ruslanom Stril'tsem zdiisnyla robochij vizyt u Najrobi, Keniia. 08.09.2023. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/ponad-desiat-dvostoronnikh-zustrichei-delehatsiia-na-choli-z-ministrom-ruslanom-striltsem-zdiisnyla-robochyi-vizyt-u-nairobi-keniia> (data zvernennia: 09.10.2023).
19. SOR27: krok upered chy dva nazad? 24.11.2022. Retrieved from <https://ua.boell.org/uk/2022/11/24/sor27-krok-upered-chy-dva-nazad> (data zvernennia: 14.10.2023).
20. U Davosi ukhvalyly spil'nu zaiavu po Ukraini. 16.01.2023. Retrieved from <https://mkip.gov.ua/news/8447.html> (data zvernennia: 14.10.2023).
21. U Yehypti rozpovily pro problemy vplyvu rosij'skoi okupatsii Krymu na zminu klimatu. 19.11.2023. Retrieved from <https://ctrcenter.org/uk/8141-u-yegypti-rozpovili-pro-problemi-vplivu-rosijskoyi-okupaciyi-krimu-na-zminu-klimatu> (data zvernennia: 14.10.2023).
22. Ukraina doluchylas' do Klimatychnoi konferentsii OBSYe. 10.07.2023. Retrieved from <https://eco.rayon.in.ua/news/615396-ukraina-doluchilas-do-klimatichnoi-konferentsii-obse> (data zvernennia: 09.10.2023).

23. Ukraina na COP27: schodennyk podij po dniakh. 18.11.2022. Retrieved from <https://ucn.-org.ua/?p=8824> (data zvernennia: 14.10.2023).
24. Ukraina pryiednalasia do ievropejs'koi prohramy «LIFE» dlia klimatu ta dovkillia. 24.06.2022. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-pryiednalasya-do-yevropejskoyi-programi-life-dlya-klimatu-ta-dovkilliya> (data zvernennia: 14.10.2023).
25. U Najrobi, Keniia, rozpochavsia pershyj Afrykans'kyj klimatychnyj samit, na iakomu krainy kontyentu obhovoriuiut' spil'ni dii schodo zminy klimatu. 07.09.2023. Retrieved from <https://life.karpat.in.ua/?p=160676&lang=uk> (data zvernennia: 08.10.2023).
26. Unaslidok vijny zbytky dovkilliu Ukrainy siahnuly \$57 mil'iardiv. 19.09.2023. Retrieved from <https://rubryka.com/2023/09/19/unaslidok-vijny-zbytky-dovkilliu-ukrayiny-syagnuly-57-milyardiv/> (data zvernennia: 24.09.2023).
27. U Paryzhi s'ohodni vidbudet'sia finansovyj samit za uchasti afrykans'kykh lideriv, kytajs'koho prem'iera ta prezidenta Brazyl'ii. 22.06.2023. Retrieved from https://lb.ua/world/2023/06/22/-561690_parizhi_sogodni_vidbudetsya.html (data zvernennia: 26.09.2023).
28. Yuliia Svyrydenko u Davosi: Ukraina pryiednalas' do koalitsii torhovykh ministriv schodo klimatu. 20.01.2023. Retrieved from <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=3a9382db-636d-45b2-ad2c-b4a7170a1219&title=YULiiaSviridenkoUDavosi-Ukraina-PridnalasDoKoalitsiiTorgovikhMinistrivSchodoKlimatu> (data zvernennia: 14.10.2023).
29. Yamnenko, T. M., & Hryhorovych, V. M. (2022). Stratehichni dii Yevropejs'koho Soiuzu schodo zminy klimatu: intehratsijni perspektyvy Ukrainy. *Yurydychnyj visnyk*, 4, 36–42.
30. G7 zasnovuie Klimatychnyj klub. 12.12.2022. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/-rubric-world/3632861-g7-zasnovue-klimaticnij-klub.html> (data zvernennia: 11.10.2023).
31. Global climate summit in Paris fails to agree ambitious plans. 23.06.2023. Retrieved from <https://www.euronews.com/2023/06/23/global-climate-summit-in-paris-fails-to-agree-ambitious-plans> (date of access: 21.08.2023).
32. G7 Hiroshima Leaders' Communiqué. May 20, 2023. 40 r. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/media/64497/g7-2023-hiroshima-leaders-communicu%C3%A9.pdf> (date of access: 10.10.2023).

INTERNATIONAL CLIMATE POLICY DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: CHALLENGES AND PROSPECTS

Yana Pavko

*V. M. Koretsky Institute of State and Law of the
National Academy of Sciences of Ukraine,
4, Triokhsviatytska Str., Kyiv, Ukraine, 01601,
e-mail: yanapavko@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2602-9592*

The article examines the peculiarities of implementing international climate policy during the Russian-Ukrainian war. The author identifies the place of our country in it, as well as clarifies the main issues in the field of combating climate change and the prospects for their solution. It is noted that the hostilities only deepen the global climate crisis due to the increase in greenhouse gas emissions from the use of various types of weapons by the Russian invaders. Despite the fact that Ukraine is at war with Russia, the issues of environmental protection and climate change remain relevant. This is confirmed by a number of international events where climate change has become one of the most important topics for discussion, especially in the context of Russia's armed aggression against our country. On the one hand,

Russia's full-scale invasion of our country has led to terrible consequences for the environment, which only deepen the climate crisis further, and on the other hand, it has become an impetus for the end of the «fossil fuel era» and the transition to renewable energy sources.

Ukraine is an active participant in international climate policy, confidently moving along the European integration path and striving to achieve climate neutrality against all odds. It is noted that Ukraine is the largest country in Europe and climate neutrality for Europe is impossible without climate neutrality for our country. Getting rid of dependence on Russian fossil fuels is the key to ending the war and accelerating the transition of countries to renewable energy sources. Of course, not all states are ready to abandon various types of fossil fuels due to financial and economic interests. Instead, they are looking for new sources of energy. Reaching a consensus on implementing important climate measures in line with the international commitments undertaken by states is becoming increasingly difficult every year. Not all countries are ready to contribute to a good cause and finance large-scale projects to overcome the effects of climate change. Climate justice is an imaginary concept. Despite this, most countries in the world continue to set ambitious climate goals and create the conditions for achieving them.

There is every chance to overcome the climate crisis, but only if there is political will and an adequate understanding of the nature of this problem, which affects the present and future of humanity. The adoption of the Climate Solidarity Pact by states can help free countries from coal and gas dependence and facilitate an effective transition to renewable energy sources.

Our state occupies a prominent position in international climate policy. Despite all the consequences of Russia's full-scale invasion, it is only moving forward and is not going to retreat from its plans, especially in the area of climate change. Ukraine continues to follow the European Green Deal, gradually integrating the environmental and climate component into all sectors of the economy, and to work with international partners on a plan for the post-war restoration of our state on the basis of energy independence, climate security and sustainable development, and to bring Russia to international responsibility for the crime of ecocide.

Keywords: greenhouse gas emissions, fossil fuels, «green» transformation, climate change, European Green Deal, climate crisis, Paris Agreement.

*Стаття: надійшла до редакції 09.11.2023
прийнята до друку 21.11.2023*